

Bir Ütopya Olarak Teknolojik Ölümsüzlük Sorunsalı: Teknolojik Ölümsüzlük

Gülizar Hazal Saka*

Öz: Ölüm, ölümsüzlük, ölümden sonra hayatın nasıl olacağı, ruhun ölümsüzlüğü problemi ilkçağlardan beri felsefenin özellikle din felsefesinin belli başlı tartışma konularından birisidir. Günümüz dünyasında insanın ölümsüzlük arzusu teknolojinin gelişmesiyle hibernasyonel, yapay zeka, transhümanizm ve teknolojik ölümsüzlük gibi yeni yaklaşım tarzlarıyla boyut değiştirmiştir. Bu arayışlar geleneksel ölümsüzlük anlayışının tasvir edildiği ahirette dirilişin aksine, mevcut evrende insanın varlığını devam ettirmeyi amaçlayarak ahiret hayatını bu dünyaya taşıyarak farklı bir ölümsüzlük anlayışı getirmektedir. Bilimin bize sunduğu yeni anlayışlardan birisi olan teknolojik ölümsüzlük; insanın belli bir yaşam süreci boyunca edindiği zihinsel ve ince motor becerilerinin aşama aşama bir robota veya bir bilgisayara aktarımı sonucu elde edilmeyi hedefleyen sonsuz yaşamı öngörür. Bu bildiride bilimin sunduğu yeni ölümsüzlük kavramları arasında ki ilişki ve ayrım, kişisel bilgi birikiminin robot ya da bilgisayara aktarımı sonucu oluşan ölümsüzlüğün yeniden diriliş olup olmadığı, ruh- beden düalizmi ve getirdiği problemler, ruhun materyalist bir yapıya indirgenmesi, aktarım sonucu ölümsüzlüğe ulaşan kişinin bir önceki kişilikle ilişkisi yani kişisel özdeşlik meselesi felsefi düzlemde tartışılarak bilimin getirdiği çağdaş sorunların içeriği incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Çağdaş Felsefe, Din Felsefesi, Teknolojik Ölümsüzlük, Yapay Zeka, Ruh-Beden Düalizmi, Kişisel Özdeşlik.

Giriş

İnsanın en büyük hayal kırıklığı yaşamı boyunca inşası ile uğraştığı her şeyin hiç beklemediği bir anda, aniden sonlanmasıdır. Geleceğe dair hayaller kuran ve bir düzen belirleyerek hayatını idame ettiren insan için tek gerçek olan ölümle karşılaşmak onda büyük bir şok etkisi yaratmaktadır. Varoluşundan bu yana ister bilinçli olsun ister bilinçsiz, insanın bir gayesi vardır, o da, hayal kırıklıklarını ve şok etkilerini ortadan kaldıracak bir ölümsüzlük formülü bulmaktır. Bugün sembolik ve gerçek ölümsüzlük anlayışları olarak felsefi temellendirmelerle kabul görmüş ölümsüzlük çeşitleri insanları tatmin eden nitelikte değildir. Öyle ki bu ölümsüzlük çeşitleri kelimenin tam karşılığı olan ölmek anlamına gelmemektedir. Ölüm sonrası, yeniden bir yaşama dair ölümsüzlük düşüncelerine dayanan doktrinlerdir. Öldükten sonra ne olacağına dair herhangi bir tecrübenin olmaması insanları dini ve felsefi tüm oto-

DOI: [dx.doi.org/10.12658/TLCK.5.4.B015](https://doi.org/10.12658/TLCK.5.4.B015)

* Süleyman Demirel Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı.
E-posta: g.hazalsaka@gmail.com

ritelerin vâdettiği ölümsüzlük anlayışlarının aksine kendi çalışmaları sonucu elde edecekleri bir ölümsüzlük arayışına yönelmelerine neden olur. Bugün tıp ve bilim dünyasında meydana gelen birçok çalışma işte bu arayışın ürünüdür. Hibernasyon, yapay zekâ, transhümanizm ve teknolojik ölümsüzlük bu çalışmaların en iyi örnekleridir.

Söz konusu kavramlar açıklanacak olursa; “hibernasyon (Hibernation), Latince Hibernus kelimesinden gelir ve kış uykusu demektir. Hibernasyon iki tiptir: Doğal hibernasyon (doğal kış uykusu), yapay hibernasyon (yapay kış uykusu)” (Erdemir, 2011, s. 663). Doğal hibernasyon; kış aylarında beslenme olanaklarının daralmasıyla birlikte herhangi bir kimyasal kullanımı olmaksızın hayvanların kış uykusuna yatmalarıdır. Bu süre zarfında; harekette ve nabızda azalma, vücutta depolanmış olan karbonhidrat kullanımında azalma, protein kullanımında artış, solunumun yavaşlaması gibi fonksiyonel değişimler meydana gelmektedir. Yapay hibernasyon (yapay kış uykusu) ise; nörolojik ilaçlar verilmiş hastanın genel soğutmasıyla meydana gelen durumdur. 1798’de Dr. James Curie, soğuk suda bekletilen bir insan organizmasındaki değişimleri inceledi. 1905’e gelindiğinde yapay hibernasyon kavramı bugünkü şekliyle Simpson ve Herring tarafından ilk kez kullanıldı. 1923’te Dogliotti Frazer travmatik şoklarda deri altı morfin uygulamasıyla metabolik faaliyetlerde azalma elde ederek yavaşlamış hayatla tedaviye ulaşmayı amaçladı. Alanla ilgili çalışmaların ilerlemesiyle birlikte kanamaların fazla olduğu, ani şok durumlarındaki olumsuz etkileri en aza indirmek için beden ısısı azami seviyeye indirilerek tıp alanında operasyonlar gerçekleştirildi (Erdemir, 2011, s.663-664). Öyle ki hibernasyon “devasız bir hastalığa yakalanan bir kişinin öldükten sonra dondurulması için de kullanılabilir bir metot olarak görülmüştür” (Erdemir, 2011, s.665). Metot birçok tartışmalara sebebiyet verse de ilk kez Amerika’da 1964’te ‘dondur, bekle, canlandır’ prensibiyle insan dondurma merkezi (Ölümsüzlük Derneği) kurulmuştur. İnsan bedenindeki dondurma, hayvanların kış uykusundan daha tehlikelidir. Çünkü “kış uykusuna giren hayvanlarda narkoz hali yoktur, bir tehlike karşısında, hayvan, hibernasyondan çıkabilir” (Erdemir, 2011, s.663). Oysa insan kendi isteği ile hibernasyondan çıkamaz. Ayrıca insanı, hücre yapısı nedeniyle dondurma durumu çok zor bir işlemdir. Biz işlemin bilimsel yönünden bahsetmeye yetkin olmamız sebebiyle konuyla ilgili ayrıntıya girmemeyi tercih ediyoruz. Fakat şunu belirtmeliyiz ki işlemi gerçekleştirmek isteyen bireyden geniş çaplı izinler alınarak kişinin ölümünün hemen ardından hücreler henüz canlı iken dondurma işlemi gerçekleştirilmektedir. Hastalığın tedavisi bulunduğu takdirde kişi tekrar canlandırılacaktır. Ancak bugün hiçbir donuk ölmüş canlandırılmamıştır. Bunun için hem tıp dünyası açısından hem de etik açıdan çalışmalar devam etmektedir, zira durum etik boyutlarda da problemler içermektedir. Söz konusu problemler, tıp dünyasındaki gelişmelere ve hastalıklara çare bulma ile paralel olarak gidildiğinde donuk ölmüşlerin canlandırılması muhtemeldir. Bu canlandırma gerçekleştiğinde etik sorunlar gün yüzüne çıkar. Donuk ölmüşlerin, dondurulmadan önceki toplumun sosyal yapısının paradigmalarıyla, canlandırıldıkları günkü değerler farklılaşacaktır. Öyle ki hali hazırda yaşayan insanlar bile hızla değişip

dönüşen dünya algısında etik problemlerle başa çıkamamaktadır. Kaldı ki donuk ölmüşler yeni değerlere adapte sorunları yaşamasin.

Henüz ölü donmuşların canlanması ile ilgili bilim ve teknoloji seviyesine ulaşılmamış olmanın verdiği bir tedirginlikten olsa gerek insan organizmasının iyileştirilmesi için çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmaların adı transhümanizmdir. "Transhümanizm insanın fiziksel ve bilişsel yeteneklerinin artırılması, yaşlanma ve hastalanma gibi arzu edilmeyen veya gereksiz görülen yönlerin ortadan kaldırılması amacıyla teknoloji ve bilimden faydalanılması gerektiğini öne süren, uluslararası bir entelektüel ve kültürel harekettir" (Bilgen,2016). Bu hareketin temelinde felsefi bir akım olan hümanizm yer almaktadır. "Hümanizm, insanın değerini kabul eden; onu her şeyin ölçütü olarak tanımlayan, insanın doğasını, yetilerini, ölçüsünü (sınırlarını) ya da ilgilerini konu edinen bir felsefedir" (Abbagnano, 1992, s.763). "Bir açıdan bakıldığında transhümanizm, hümanizmin bir sonraki adımı olarak görülebilir" (Aksakal, 2016). İnsan, üst-insana dönüşecektir. Çünkü insanın ölümsüzlüğe ulaşmak için; zekâ seviyesinde artış ve hayatta kalma mücadelesi içinde evrenin bugün henüz ulaşılmamış noktalarını keşfetmesi gerekmektedir. Bunun için de şu an bulunduğu durumdan üst bir seviyeye ulaşmalıdır. Bu seviyeye ulaştığında insandan; "uzayda koloniler kurması, süper zeki makinelerle dönüşmesi, fiziksel varlığından sıyrılarak sanal gerçeklikte yeni bir hayata yelken açması gibi özellikler beklenmektedir" (Aksakal,2016). Böylesi bir dönüşüm için teknolojik olarak insan desteklenmelidir. Buradaki destekten kastımız insan organizmasının dışında yapay olarak üretilmiş ve organizmaların yerine geçecek olan teknolojik uzantılardır. Her bir ilerleme ve düşünce bir sonraki kavram ve bunun getirisi olan ürünleri doğurmaktadır. Transhümanizm kendini var etmesi açısından yapay zekâ teknolojisini meydana getirmiştir. Bu teknoloji daha önce bahsetmiş olduğumuz diğer iki kavramdan farklı olarak bugün kavramın karşılığını yansıtan teknolojik ürünlerin icadını gerçekleştirmiş durumdadır.

Bugünkü birçok bilimsel araştırmanın başlangıcı sayılan II. Dünya Savaşı yapay zekâ teknolojisinin de başlangıcı sayılsa da "yapay zekânın ciddi bir araştırma dalı olarak ortaya çıkması, ABD'de Darmouth Koleji'nde 1956'da yapılan Yaz Araştırmaları Projeleridir. Bu toplantıda o zamana kadar geliştirilmiş olan bilgiler sistemleştirildi ve bu çalışmaya yapay zekâ adı da Amerikalı bilim adamı John McCarty tarafından aynı toplantıda önerildi" (Doğan, 2002, s.44). Peki, nedir yapay zekâ? Bu konuda birçok tanım mevcut olsa da "kabaca; bir bilgisayarın ya da bilgisayar denetimli bir makinenin, genellikle insana özgü nitelikler olduğu varsayılan akıl yürütme, anlam çıkartma, genelleme ve geçmiş deneyimlerden öğrenme gibi yüksek zihinsel süreçlere ilişkin görevleri yerine getirme yeteneği olarak tanımlanmaktadır" (Nabiyev, 2005, s.33). Burada önemli bir ayrıma dikkat çekmek gerekmektedir. Her teknolojik alete ya da robota yapay zekâ diyebilir miyiz? Örneğin evlerimizdeki çamaşır makinesi yahut mikser yapay zekâ örneği midir? Elbette ki her robot yapay zekâ olarak nitelendirdiğimiz robotlardan değildir. "Robotlar genellikle üç gruba ayrılır: Kendi kendilerini uyarlamayan birinci kuşak robotlar, çevresini algılamaya yönelik en az bir alıcısı bulunan ikinci

kuşak robotlar, kendi kendini uyarılma imkânı sağlayan bir yapay zekâyla donatılmış üçüncü kuşak robotlar. Bu robotlar serbest hareket edebilmektedirler” (Nabiyev, 2005, s.723). İlk iki kuşak robotlar “yapmaları gereken işleri sıra ile durmadan tekrarlarlar ve ‘zekâları’ yoktur. Buna karşılık yeni kuşak robotlar; giderek çevrelerini algılamaya ve hareketlerini planlamaya yönelik ‘zekâ’ ile donatılmışlardır. Ancak burada tırnak içerisinde gösterilen ‘zekâ’ kavramının ne derecede bu kelimeyi hak ettiği tartışılır” (Nabiyev, 2005, s.721). Bu konuya daha sonra tekrar değinilecektir.

İlk yapay zekâ cihazlarından biri, 1950’lerde yapılmış, W. Grey Walter’in ‘kaplumbağa’sı idi. Bu cihaz pilleri bitinceye kadar yerde dolaşıp durur, sonra pillerini doldururdu. Pilleri tamamen şarjlanınca, fişini prizden çeker, odanın içinde yürüyüşüne devam ederdi” (Doğan, 2002, s.65). Bugün ise en çok tanınan yapay zekâ teknolojileri Turing testi ve Asimo’dur. Alan Turing’in 1950’de ‘bilgisayarlar düşünebilir mi?’ sorusuyla hazırladığı bir makalede ‘bir taklit oyunu’ önerdi (Nabiyev, 2005, s.83). Bu oyun daha sonra ‘Turing testi’ olarak uygulanmaya başlandı. Uygulama genel yapısı itibarıyla bir insanın görmediği iki kişiye sorular yöneltmesi üzerine kuruluydu. Soru yöneltilenlerden biri insan diğeri yapay zekâyâ sahip robottu. Sorular daha önceden belirlenmiş ve cevaplar ayırım anlaşılmasını diye yazılı olarak ekranda belirlemekteydi. Eğer bilgisayar insan olduğuna dair karşısındaki insanı ikna ederse oyunu kazanmış oluyordu. Tabi ki bu oyun makinelerin zeki olduklarının ispatı sayılmasa da teknolojinin ulaşabildiği seviyenin ne kadar ileride olduğuna dair kanıtlardan biriydi (Nabiyev, 2005, s.84). Asimo ise; “120 cm’lik boyu ve 52 kg ağırlığında olup aldığı enerjiyle 30 dakika kadar ayakta kalabilmektedir. Asimo, konuşanı kısmen anlamakta, sesli birtakım isteği yerine getirmekte, dans yapabilmekte ve kablosuz olarak yürüyebilmektedir” (Nabiyev, 2005, s.730). Japonya’nın ulusal müzesinde sekreter ve kılavuz olarak çalışan robot, yapay zekâ uygulamalarının en iyi örneği olarak insanlığın hizmetine sunulmuştur. Fakat Asimo bile tam otonom değildir (Nabiyev, 2005 s.730). Öyle olmasına rağmen yapay zekâ birçok yönden insana tercih edilmektedir.

Yapay zekânın tercih edilme nedenleri şu şekilde sıralanabilir: “yapay zekâ daha fazla kalıcıdır, yapay zekâ kolaylıkla kopyalanabilir ve geniş kitlelere yayımlanabilir, yapay zekâ doğal zekâdan daha ucuza elde edilebilir, yapay zekâ bir bilgisayar teknolojisi olarak bütünüyle tutarlı sayılabilir, yapay zekâ belgelenebilir” (Doğan, 2002, s.61). Oysa insan zekâsı programlanmadığı için çabuk etkilenebilen, önceden neler yapabileceğinin tahmini zor ve pahalı olmak gibi birçok farklı özelliklere sahiptir. (Doğan, 2002 s.63). Fakat bugün halihazırda insanı birebir kopyalayabilen bir yapay zekâ üretimi mevcut değildir. Öyle ki olacağına dair inanç da çok yüksek değildir. Zira insan beyni, keşfi mümkün olmayan mucizevi bir kompleks haldedir. Bu mucize çözülsede dahi “Dr. V. Grey Walter’in incelemelerine göre, insan beynine benzeyebilen bir makinenin yapılabilmesi için 300 trilyon dolardan fazla para gerekmektedir. Böyle bir makinenin çalışabilmesi için de 1 trilyon wattlık elektrik enerjisine ihtiyaç vardır. Yine de hiçbir makine insan beyninin potansiyel gücünü aşamaz. Sayısal verilerden devam

edecek olursak bunun en iyi örneği, dört yaşındaki bir çocuğun evin mutfağıyla ilgili olarak bildiklerini, en gelişmiş bilgisayarın içine sığdıramazsınız. Beyin gerçekte kendi başına küçük bir evren” (Doğan, 2002, s.35-36). Tam da bu sebeplerden dolayı olsa gerek ki teknoloji, insana benzeyen robotlar yahut insanın tüm organlarının yapaylarını üretse bile insanı tam manasıyla elde edebilecek bir üretim gerçekleştirilemeyecek. İşte teknolojik ölümsüzlük vâdi tüm bu imkansız inanışlara karşı insanlara yeni bir bilimsel yol göstermedir.

Teknolojik ölümsüzlük; insanın belli bir yaşam süreci boyunca edindiği zihinsel ve bedensel becerilerin aşama aşama bir robota veya bir bilgisayara aktarımı sonucu elde edilmesi hedeflenen sonsuz yaşam biçimidir. Kısacası insan beyninin yapay zekâ üretimi olan bir robota aktarımı ile elde edilecek yaşam formudur. Elde edilecek diyoruz, çünkü böylesi bir yaşama biçimi henüz dünya üzerinde gerçeklik kazanmış durumda değildir. Biz tam da bu sebepten ötürü konuyu bir ütopya olarak değerlendirmeyi tercih ettik. Ütopyanın; “gerçekleşmesi olanaksız görünen tasarım” (Timuçin, 2004, s. 488) tanımının aksine konuyla ilintili olarak “belli bir takım akli ve ahlaki ilkelere, insan ve tarih konsepsiyonlarına dayanarak ya da birtakım teknolojik imkânlar tasarlamak suretiyle, insani varoluşun mümkün en iyi şeklinin gerçekleşmesini sağlayacak alternatif dünyalar ortaya koyan eleştirel ve yaratıcı bir düşünce” (Cevizci, 2005, s.1684), tanımını kullanmayı uygun bulduk. Bu tanım ulaşılabilecek bir dünya tasarımının aksine mevcut sorunlardan hareketle kötü ve bozuk olan düzenin düzeltilmesi amacını yansıtmaması bakımından insani yaşam standartlarının yükseltilmesinin yine insanın rasyonelliği sayesinde olabileceğinin vurgusunu yapar.

Teknolojik ölümsüzlük, insanların bedenlerinin yaşlanması ve çürümesi sorunundan hareketle bu sorunu teknolojinin de yardımıyla ortadan kaldırarak kişiyi ölümsüz kılmayı amaçlar. Üstelik bu amaç sanılanın aksine uzun yıllar sonra değil, otuz yıl gibi kısa bir süre içerisinde gerçeklik kazanacaktır. New York’ta düzenlenen ‘Küresel Gerçekler Kongresi 2045’de Ray Kurzweil ve Dimitry Itskov’un iddiaları tam da bu şekildedir. Ray Kurzweil; “Teknolojik gelişmelere bağlı olarak, insanlığın daha büyük ısrar ve iştahla cevabını aradığı ‘ölümsüzlük’ dijital dünyada gerçek olacak. (...) Her yıl kaydedilen teknolojik gelişme oranına bakıldığında, 2045’e gelindiğinde, teknolojinin insan beynini açacağını savundu. Bu sayede zekâ seviyemizin milyarlarca kat artacağını belirten Kurzweil, insan beyninin, tam anlamıyla bilgisayarlara yüklenebileceğini ve insanlığın dijital olarak ölümsüz olacağını ifade etti” Bu ölümsüzlük bedensel bir ölümsüzlük değil de zihinsel bir ölümsüzlüktür, çünkü amaç da zihnin işlevlerini makineye aktarmaktır. (Vatan Dış Haberler[VDH],2016). Bu iddia yıllar sonra birileri tarafından gerçekleştirileceğine inanılan bir iddia olmanın aksine 2011 yılından itibaren üzerine çalışılan bir konunun söze gelimidir. Dimitry Itskov, 2011’in Şubat’ında “Russia 2045 Social Movement and Immortality Corporation’ı (Rusya 2045 Sosyal Hareketi ve Ölümsüzlük Şirketi) kurdu. “Şirket; insanın ömrünü ve kabiliyetlerini radikal şekilde artırmak için sibernetik teknolojilerin geliştirilmesi ve yeni bir insani paradigma inşa edilmesi” amacıyla kurulmuştur. (Özkul, 2016). Bu yeni paradigma “mekanik bir beden inşasının

ötesinde insanlığı entelektüel, ahlaki, fiziksel, zihni ve spiritüel gelişimine yön verecek yeni bir teknoloji, değerler ve dünya görüşü sistemi ortaya çıkaracak” (Özkul, 2016).

Şirket dört aşamalı bir süreç halinde bu ölümsüzlüğe ulaşılacağını hedeflemektedir. İlk aşama 2015-2020 yılları arasında olacak beyin kontrolü ile yönetilen insan vücutlu robot kullanımı, ikinci aşama 2020-2025 yılları arasında ölen insanların beyninin avatlara (yapay zekâ) aktarımı, üçüncü aşama ise; 2030-2035’de ölen insanın tüm kişiliği yapay bir beyin sayesinde avatare transfer edilebilecek. Böylece herkese siberetik ölümsüzlük yolu açılmış olacak, insan da zaten baştan aşağı dönüşmüş olacak. 2040-2045 hologram şeklinde avatar (nam-ı diğer yapay ruh) ile yeniçağ başlayacak! Her şeyle girebilecek, maddeden bağımsız (bir nevi ana merkeze bağlı) hologramlar artık icap ederse gezegenlere, uzaya, her yere gidebilecek, her istenilen şeyle girilebilecektir. (Özkul, 2016). Belli aşamaların nasıl gerçekleşeceğine dair fikir yürütmek zor olmayacak. Zira bugün insan kontrolünde yapay zekâyâ sahip robotları günlük yaşamımız içinde kullanıyoruz. Diğer aşamaların nasıl olacağına dair fikirlerimizi ise bilim kurguya borçluyuz.

Tüm aşamaları ele almak elbette ki bu çalışmanın kapsamından daha geniş bir çalışmayı gerektirmektedir. Biz bu sebeple çalışmamızda yalnızca ikinci aşamayı ele alacağız. Çünkü ölen bir insanın beyninin nakledilmesiyle ilgili akıllarda beliren soruların cevapları bulunmadan diğer aşamaları konuşmak anlamsız olacaktır. Beyin transferi nasıl gerçekleşecek? Transferin gerçekleşmesiyle ölen kişi ile transfer sonrası kişi aynı olacak mı? Kişi/benlik dediğimiz şey yalnızca beyinden mi ibarettir? Sonuç olarak insansı özelliklere sahip yapay zekâ üretimi amaçlanan bir projede avatarın kendi benliğini fark etmesiyle diğer kişinin ölümü yeniden gerçekleşmiş olmaz mı? Bu ve bunun gibi sorunlar teknolojik ölümsüzlüğün felsefi temelde tartışılması gereken sorunları içinde yer alır.

Beyin transferi ilk anlamda tahayyül edilenden farklı olarak beyindeki nöronların bir robot ya da bilgisayara aktarılmasını amaç edinir. Söz konusu transferin ne şekilde olacağına bakılırsa: “Beynimizdeki her bir nöronu, bir robot içindeki bir transistörle değiştirecek bir beyin operasyonu geçirerek. Operasyon, biz beyni olmayan bir robotun bedeni yanında yatarken başlar. Bir robot cerrah, beynimizdeki her bir gri madde topağını alır, transistör her bir topağın ikinci bir kopyasını yapar, nöronları transistörlere bağlar ve transistörleri çıkarılan her bir nöron topağı elden çıkarılır. Bu nazik operasyon gerçekleştirilirken bilincimiz tamamen açıktır. Beynimizin bir parçası eski bedenimizin içindedir, ama diğer parçası, transistörlerden yapılmış olarak, yeni robot bedenimizin içindedir. Operasyon bittiğinde, beynimiz tamamen bir robotun bedenine transfer edilmiş olur. Yalnızca robot bir bedene değil, bir robotun bize sağlayacaklarına da sahip oluruz. Bu şekle mükemmel olan süper insan, bedenler içindeki ölümsüzlüktür” (Kaku, 2016, s.149-151). Beyin nakilleriyle ilgili ilginç varsayımları olan Shoemaker’ın kullandığı bir örnekte bir insan beyni başka bir insan beyniyle yer değiştirmektedir. İsimleri Brown ve Robinson olan iki kişi beyin tümörü hasta-

lığına sahiptir. Bu hastalığın tedavisi esnasında ikisinin de beyinleri yerlerinden alınmıştır. Fakat geri yerleştirilirken kişiler arasında karışıklık olmuş ve beyinleri farklı yerleştirilmiştir. Robinson ameliyat sonrası ölmüştür. Ama Brown'un beynine ve Robinson'un bedenine sahip olan kişiye uyandığında kim olduğu sorulunca Brown diye cevap verir. Ayrıca Brown'un eşini ve ailesini tanımakla kalmayıp tüm eski yaşantısıyla ilgili ayrıntıları da hatırlamaktadır. Oysa Robinson'a dair ise hiçbir şey hatırlamamaktadır (Aktürk, 2014, s.79-80). Fakat bu durum başta da söylediğimiz gibi yalnızca bir varsayımdır. Teknolojik ölümsüzlükte tıpkı bu örnekte olduğu gibi beyin transferi ile yok olan beden yerine mekanik bir bedenle ölümsüzlüğün sağlanacağı düşünülmektedir. Bu düşüncenin indirgemeci yaklaşımın sorunları olduğu aşikar. Transferde sağlanacak olan aktarım kişiyi kişi yapan ben ya da ruhu yok sayarak materyalist bir tutum sergilemektedir. Bu tutum bizlere meşhur Theseus paradoksunu hatırlatmaktadır. Kral Theseus, gemisiyle sayısız savaşa giriyor ve girdiği savaşlardan da zaferle ayrılıyor. Girit'ten de muzaffer dönen Theseus'un gemisi Atina'da hatıra olarak uzun süre muhafaza ediliyor. Belli bir süre sonra gemi eskimeye başlıyor. Önce dümeni, sonra çapası ve devamında birçok eskiyen parçası Kral'ın emriyle değiştiriliyor. Değiştirilen bu parçalardan yeni bir de gemi inşa ediliyor. Peki hangi gemi Theseus'un gemisidir? (Aktürk, 2014, s.71). Bu örneği teknolojik ölümsüzlüğe uyarlayacak olursak *ben* hangi bedendedir? Bir tarafta beynin olmadığı fakat bugüne değin bütün tecrübe ve hatıraları barındıran eskimiş ve belki bozulmuş bir vücut diğer tarafta yenilenmiş, sağlam ve hatta daha iyi olan ve beyni içine yerleştirdikleri bir vücut. Ben bedenden daha üst bir şeydir. Çünkü "ben ellerimle tuttum, ayaklarımla yürüdüm, dilimle konuştum, kulaklarımla işittim, bütün bu nesnelere hayal ederek tefekkür ettim. Böylece biz biliriz ki, insan bazı idrak ve fiilleri birleştirerek belli bir varlığa sahip olmuş oldu. Aynı zamanda bu idrak ve aksiyonlarının bedenle birleşmediğini de biliriz. Çünkü insan kulağıyla görmez, gözüyle işitmez, elleriyle yürümez, ayaklarıyla tutamaz. Ancak o bütün bu şeylerle birleşen kavramlar ve ilahi aksiyonlara sahiptir. Bu yüzden kişi kendi kendine *ben* diyerek bedeninin parçalarının bütünden farklı olduğuna işaret eder. *Ben* bedenün üstünde bir şeydir" (El-Ehvany, 1995, s.299). Bu bakımdan bedenün tek bir parçası olan beynin aktarımı sonucu *beni* elde etmiş olamayız. Oysa materyalist yaklaşıma göre "kişi kavramı fiziksel unsurlara referansla açıklanabilecek bir kavramdır. Bedenden bağımsız ve süreklilik gösteren bir ruhun varlığını kabul etmeyen materyalist yaklaşıma göre ruh bilimsel gerçeklerle çelişen bir hadise olup elverişsiz bir postulattır. Bu yaklaşımlar nihayetinde zihinsel hadiselerle özdeşleştirdikleri için kişi olmanın da fiziksel temelli olduğunu savunmaktadırlar" (Aktürk, 2014, s.67). Buradaki sorun ise teknolojik ölümsüzlüğün materyalist bir yapı sergilemesine rağmen vücutta meydana gelen değişimin zamansal süreçteki değişimden farklı olarak vücudun tamamen değişmesidir. Birinin beş yaşındaki hali ile yirmi beş yaşındaki halinin aynı olmamasına karşın o kişinin hep aynı kişi olduğunu bilmekteyiz. İşte bu bahsedilen vücuttaki değişim, zamansal bir değişimdir. Teknolojik ölümsüzlüğün ruhu materyalist bir yapıya indirgeyerek bedenün *beni* var ettiğini var sayması başlı başına

bir sorunken 'bedenin tamamen değiştirilmesi materyalist yaklaşımdan farklı olmasıyla da ayrı bir sorun oluşturur. Bu sorunların daha net anlaşılması için felsefe tarihinde tartışılmış olan ruh ve beden düalizmine değinerek *beni* neyin var ettiğine bakmak gerekmektedir.

Kişinin doğasını bütünüyle fiziksel bileşenlerle açıklayan materyalist yapının aksine düalizm, insanın fiziksel olan beden ve fiziksel öğeler içermeyen ruh denilen iki kısımdan oluştuğunu iddia eder. İnsanın birbiriyle ilişki içerisinde olan ruh ve bedeni, ontolojik olarak birbirinden farklı iki özelliği olmasına rağmen bu iki özelliğin toplamının *ben* olduğu düalistlerin temellendirmeye çalıştıkları şeydir (Aktürk, 2014, s.50-51). Descartes ve biraz daha geriye gidildiğinde Platon düalizmin en önemli temsilcileri sayılmaktadır. Her ikisi de *ben* denilen şeyin değişime uğramayan ruh olduğunu iddia ederler. Bu sebeple düalizm, materyalizmin karşısında kişinin doğasını ruha indirgemiş sayılmaktadır. Oysa düalistlerin de kendi içlerinde görüş bakımından ikiye ayrıldıkları genelde görmezden gelinir. Platon ve Descartes bu görüş ayrılığında bir taraf ise; Swinburne, Aquinas ve onlar gibi düşününler diğer taraftır. Onlara göre bedenin *benin* bir parçası olmadığı iddiası yanlış bir iddiadır. Swinburne "ruhun beden ile olan birleşimi zorunlu bir durum olmamakla birlikte ruh, eylemlerini gerçekleştirmek için fiziksel bir zorunluluk olarak bedenle bir bağ kurmak zorundadır. Böylece ruhun varlığı zorunlu olarak bedene bağlı olmadığı halde eylemlerini gerçekleştirmek için bir bedene ihtiyaç duymaktadır" (Aktürk, 2014, s.55).

Ruhun ne olduğu veya var olduğuna dair ispatların zor olduğu elbette ki bilinmektedir. "Genelde duygu, his ve düşüncenin ait olduğu zihinsel işlevler ruha ithaf edilmektedir. Başka bir deyişle, zihinsel olguların gerçekleşmesi ancak zihinsel bir varlığa referansla açıklanabilir. Nasıl ki fiziksel hadiselerin kaynağı, insan bedeni gibi maddi parçacıklar ise, zihinsel hadiselerin kaynağı da maddi olmayan şeylerdir. Fiziksel hadiselerin fiziksel mekânda gerçekleşmesi gibi zihinsel hadiseler de zihinde meydana gelmektedir. Bu anlamda ruh zihinsel olgulara kaynaklık eden özne olarak ifade edilirken, beden de fiziksel hadiselerin gerçekleştiği yer olarak ifade edilebilir" (Aktürk, 2014, s.40). "John Hospers'ın da dediği gibi, insanın zihin ve beden olmak üzere birbirleriyle etkileşim içinde olan iki farklı kısımdan oluştuğunu kabul etmemiz gerekir" (Aktürk, 2014, s.40). Çünkü "Ben masamdan bir kitap alınca, bu hareketim tek ve bölünmezdir. Benim bu hareketimde bedenim ve zihnimin payları arasında bir çizgi çizmek imkânsızdır" (Korlaelçi, 1995, s.40). Sonuç olarak "*Ben*: İsteme ve hissetme kadar düşünmeyi de içine alan, insan tarafından yaşanmış hakikatlerin tümüdür" (Korlaelçi, 1995, s.31).

Peki beyin aktarımı gerçekleşince avatar düşünmeye başlayacaksa -iddia edilen bu- hissedilecek durumda da teknolojik olarak yeterli düzeye getirilecekse burada bizim ortaya koyduğumuz ruhu yok saymanın dışında başka sorun kalmıyor mu? Asıl sorun ve en önemli sorun aktarım sonucu ortaya çıkacak olan *ben* ile daha önceki *ben*'in aynı olup olmayacağı. Yani kişisel özdeşlik problemi. Özdeşlik kelime anlamı olarak; "bir şeyin kendisi olup başkası

veya başka bir şey olmamasıdır. Başka bir ifadeyle birbiriyle özdeş veya aynı olan iki şeyin olmamasıdır” (Aktürk, 2014, s.29). O halde kişi nedir dediğimizde yukarıda gösterildiği üzere kişi, ruh ve beden olmak üzere iki doğası olan bir varlıktır (Aktürk, 2014, s.16).

Kişisel özdeşliğin temel problemi ben dediğimiz şeyin kesintisiz bir süreklilik içermesi gerektiğidir. Bunun nasıl olacağına dair yaklaşımlar bedenın sürekli olduğunu savunanlar ve ruhun sürekli olduğunu savunanlar olarak daha önce bahsedildiği gibi iki gruba ayrılmaktadır. Konular arası tekrardan kaçınmak için zaten teknolojik ölümsüzlüğü vaat edenlerin ruhu hiçe saydıklarını göz önüne alarak ruhun kalıcılığını savunan görüşten bahsetmekten kaçınıyoruz. Burada ele almamız gereken konu ise kişiye bir beden vâdtmeleri bakımından bedensel özdeşliktir. Teknolojik ölümsüzlükte ortaya çıkacak olan yapay zekâ ve kişiye ait beyin bir araya gelmesiyle oluşan ben’in transfer öncesi ben’le özdeşlik sağlayıp sağlama-yacağıdır. Bedensel özdeşliğe karşı geliştirilen en büyük eleştiri, bedenın zaman içerisinde gözle görülen değişikliğe tabi olmasının paradoksal yapısıdır. Öyleyse beden nasıl olur da ben’i oluşturur. Materyalist yaklaşım daha önce de söz edildiği gibi fiziksel yapıda benzerliğin ben’i oluşturduğunu savunur.

Materyalist yapının savunduğu bedensel özdeşlikte “sözgelimi t_2 zamanındaki p_2 şahsının t_1 zamanındaki p_1 şahsıyla aynı şahıs olması ancak ve ancak p_2 şahsının p_1 şahsıyla aynı bedene sahip olmasıyla mümkündür. Başka bir deyişle şu anda kendisiyle konuştuğumuz ve x diye isimlendirdiğimiz kişinin geçen hafta kendisiyle konuştuğumuz ve x diye isimlendirdiğimiz kişiyle aynı olmasının temel ölçütü bunların aynı bedene sahip olmasıdır” (Aktürk, 2014, s.68). Yani materyalistlere göre zaman içerisinde meydana gelen değişime rağmen bedenın çoğunluğu bütünsel anlamda aynı kalmaktadır. Bu bütünsellik onu ben yapandır. Zaten ben olmadığını öne sürdüğümüzde; Williams’ın söylediğine cevap bulmamız gerekmektedir. Williams “kişi ile bedenini birbirinden ayırma düşüncesi bir çelişki içermektedir” der (Aktürk, 2014, s.71). Nitekim bedenden ayrılması gereken şeyin ne olduğu bilinmemektedir (Aktürk, 2014, s.73). Eğer bedenın özdeşliği kabul edilmeyecekse; öncelikle ayrılacak olanın ne olduğunun bulunması gerekmektedir. Bunun cevabı bulunmadığına göre; bedenın yok sayılması kişi özdeşliği düşüncesinden bütün içeriği kaldırır. Kısaca bedensel bir süreklilik olmaksızın bedensel özdeşlikten söz edilemez.

Bu felsefi görüş birçok eleştiriye maruz kalmış ve sorunlu bir görüş olmasına rağmen ruhu yok saydığımızda özdeşliği koruyacak tek unsurun beden olması zorunluluğundan dolayı teknolojik ölümsüzlüğün dayandığı tek görüş olarak kendini korumaktadır. Fakat burada en büyük sorun bedende zaman içinde meydana gelecek olan fiziksel değişimin aksine vücutta meydana gelecek olan komple değişimdir. Teknolojik ölümsüzlük vaat edenler, felsefi temelde hem ruhsal özdeşliği kabul eden bir tavırla hem de bedensel özdeşliği kabul eden bir tavırla hareket etmemektedir. Bu bağlamda özdeş olmayacağımız bir aktarım ben’in devamı olamayacağı için insan ölümsüzlüğe ulaşmanın çok uzağındadır. Kaldı ki beyin akta-

rımı sonucunda beynin tüm çalışma işlevlerini yerine getirdiği varsayılın. Burada robotun kendi benliğini fark etmesi gibi bir sorunla karşı karşıya kalındığında yine insan ölümsüzlüğe ulaşmayacak, ölümsüzlüğe ulaşmış olan yeni kişi yapay zekânın tam da kendisi olacaktır.

Teknolojik ölümsüzlük hakkında yapılan eleştiriler ışığında bir farklı sorunun açıklanması konunun önemi bağlamında gereklidir. Sorunun ortaya konması adına birkaç söylem geliştirilmelidir. Klasik ölümsüzlük de diyebileceğimiz ruhun ölümsüzlüğü anlayışında öte dünya olgusuyla açıklanan dirilişin var olduğu söylenmektedir. Söz konusu diriliş için madde olan bedenden ruhun ayrılması yani bedenli ölümün gerçekleşmesi gerekmektedir. Ruhun ölümsüzlüğü felsefi boyutta düşünüldüğünde Sokrates'in Platon tarafından kaleme alınan konuşmalarında görülmektedir. Bu görüş ahiret inancı temelinde ortaya konmaktadır. Fakat ahiretin semavi dinlerin zihniyetinden farklı olarak anlaşılması gerekmektedir. İslam düşüncesinde diriliş hakkındaki görüşler bedenli mi yoksa bedensiz mi ya da bedeninin nasıl ne şekilde olacağı çerçevesinde tartışılırken Platon'un eserlerinde böyle bir tartışmaya yer verilmeden Sokrates'in anlattığı ve Platon'un olgunluk dönemi eseri Devlet'te er mitosu olarak nakledilen yazıda bedenli bir diriliş söz konusudur. Çalışma için önemli olan ve dikkat değer nokta ise ölümsüzlüğün ölümden sonra olması gibi paradoksal bir yapıya sahip olmasıdır. Söz konusu paradoksal yapı elbette teknolojik ölümsüzlük için geçerlidir. Dini perspektiften bakıldığında paradoks gibi görünen olguda aslında Tanrı'nın kudretini gösterdiği söylenilmektedir. Ölerек ölümsüzlüğü elde etmek haşır ve neşir olarak İslam'da yer almaktadır. Manası, "insanları yok ettikten sonra tekrar diriltmektir. Bu Allah-u Teâlâ'nın kudretindedir. Yoktan var ettiği gibi var ettikten sonra, yok edip tekrar var etmeğe kadirdir" (Gazâli, 2015, s.293). Teknolojik ölümsüzlükte dirilişin sağlanması amacıyla zihinsel aktarımın gerçekleşmesi bedeninin ölmesiyle meydana gelmektedir. Bu şekilde sağlanan ölümsüzlük, klasik anlamda düşünülen ölümsüzlükten farklıdır. Sorun bu noktada kendini ortaya çıkarır. Ruhun materyalist bir yapıya indirgenmesinde dahi ölüm bir şekilde gerçekleşir ve ölüm bedenseldir. Zaten bedensel ölümle ruhun da öldüğü –ki ruh indirgeyici anlayışla yok sayılmaktadır– yani bir ölümsüzlüğün elde edilmesinin imkansız olduğu böylece bir kez daha ortaya konmuş olur.

İnsanın ölümsüzlük arayışına duyduğu istek teknolojinin ve tıbbın gelişmesiyle birlikte daha da artmış ve ölümsüz olmaya karşı inançları güçlenmiştir. Söz konusu istek ve inançlar teknoloji ve tıp alanında daha fazla çalışmaların ve bu konu hakkında önemle durulmasına vesile olmuştur. Yazı boyunca bu gelişmelere ve getirmiş olduğu sorunlara değinildi. İnsanın öldükten hemen sonra henüz hücreleri bozulmadan dondurulmasıyla onların hastalıklarına çare bulunarak tekrar diriltilecekleri vâdedilir. Hibernasyon olarak ifade edilen olgunun imkanına dair düşünceler geliştirilmeden getirdiği etik problemler ortaya konmuştur. Bu olgunun sonraki aşamasında hastalıktan uzak bir yaşamın amaçlandığı ifade edilerek mükemmel bir insan tasavvurunun nasıl olduğunun anlaşılması için transhümanizm hakkında görüşler incelenmiştir. Hümanizm üzerine şekillenen transhümanizm anlayışından

yola çıkararak insana yardımcı olması bağlamında geliştirilen ya da insan gibi değerli görülen varlığın zekâ seviyesine benzer bir inşa, yapay zekâ hareketini doğurmuştur. Yapay zekâ çalışmaları ya da en iyi olan yapay zekâ henüz kendi çevresini yeni tanıyan dört yaşındaki çocuktan bile aşağı seviyede zekâ düzeyine sahip olacağı belirtilmiştir.

Teknolojik ölümsüzlük insanın beyninin bir makine ya da robota aktarılması sonucunda ulaşılan zihinsel ölümsüzlüktür. Beyin transferini temele alan teknolojik gelişmenin *ben* sorununu oluşturduğu ortaya konulmuştur. *Beni* materyalist yapıya indirgeyen teknolojik ölümsüzlük, maddi olmayan *beni* askıda bırakmıştır. Maddi ve maddi olmayan iki yapıya sahip olan *benin* tek yanlı düşünülmesi zihnin maddileşmesi problemini ortaya çıkardığı yazılarak, düalist düşünceye bakılmıştır. Belirtilen sorunlar bir tarafa bırakılarak ölümsüzlük vaadinin gerçekleştiği varsayıldığında dahi bir takım problemler oluştuğu anlaşılacak, kişisel özdeşlik bahsine dair görüşler irdelenmiştir. Ruhun maddileştirilmesi kişisel özdeşliğin de ihlali olduğundan kişisel özdeşlikten bahsedilemeyeceği ortaya konmuştur. Son olarak ise ölümsüzlük hakkında paradoksal düşüncenin ifşasıyla teknolojik ölümsüzlük vâdinin gerçekleşmeyeceği ve bu düşüncenin baştan problemlili olduğu ortaya koymuştur.

Kaynakça

- Abbagnano, N.(1992), "Hümanizm". (Nesrin Kale Çev.). *Ankara Üniversitesi Dergileri*. 25 (2): 763-770.
- Aksakal, O. (16 Kasım 2012) "*Transhümanizme Giriş-1*", Erişim Tarihi: 26.02.2016. <http://her-an.org/2012/11/transhumanizme-giris-1/#sthash.OFPNYFEI.dpuf>
- Aktürk, E.(2014). *Eskatolojik Açıdan Kişisel Özdeşlik Sorunu*. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Cevizci, A.(2005). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Doğan, A.(2002). *Yapay Zekâ*. İstanbul: Kariyer Yayınları.
- Bilgen, H. (10 aralık 2014) "*Biyoteknoloji ve İnsan Hakları: Transhümanizm Hukuk Alanına Nasıl Girdi?*", 26.02.2016.<http://www.medikalakademi.com.tr/biyoteknoloji-ve-insan-haklari-transhümanizm-hukuk-alanina-nasil-girdi>.
- El- Ehvany, A. F(1995), "Ruh Konusu Üzerine Bir Makale" Vahdettin Başçı-Ruhattin Yazoğlu (Çev.). *Atatürk İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12, 227-232.
- Erdemir, A. D.(2011). *Tıpta ve Etik Deontoloji*. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.
- İmam Gazali.(2015). *İhyâu Ulumi'd Din*. içinde (C.1). (Ahmet Serdaroğlu Çev.). İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Kaku, M.(2016). *Geleceğin Fizigi*. (Yasemin Saraç Oymak-Hüseyin Oymak Çev.). Ankara: ODTÜ Yayınları.
- Korlaelçi, M. (1995). "İnsan Benliği", *Felsefe Dünyası Dergisi*, 15, 30-41.
- Nabiyev, Y. V.(2005). *Yapay Zekâ*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Özkul, İ. S. (31 Mayıs 2013) "*2045 İnisyatifinin ölümsüzlük projesi*", 26.02.2016, <http://her-an.org/2013/05/2045-inisyatifinin-olumsuzluk-projesi/#sthash.Ep8aiuvD.dpuf>.
- Timuçin, A.(2004). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Vatan Dış Haberler,(20 haziran 2013). "Ölümsüzlük Çok Yakın!", 26.02.2016, <http://www.gazetevatan.com/olumsuzluk-cok-yakin--547559-dunya/>.